

5.Ders
İnanmak İçin Neden
Tanrı Var mı? Mevcut mu?
24.00 Felsefenin Problemleri
Prof.Sally Haslanger
Eylül 21, 2005

Pascal'ın İddialı Bahsi (Pascal's Wager)

I. Gözden Geçirme

Tanrı Var mı?

Rasyonel Teizm : (Anselm): Tanrının var olduğunu, ontolojik argüman ile kanıtlayabiliriz:

İrrasyonel Teizm: Akla-Düşünceye rağmen (Tanrıya) inanmak.

Arasyonel Teizm : Tanrının var olduğunu kanıtlayamayız, ikna edici/kuvvetli deliller bulunmamaktadır; ancak, Tanrıya inanmak için, pragmatik nedenler temin edebiliriz.

II. Çeşitli Nedenler

Tanrının var olduğu üzerinde düşünürken, yanlış yönlendirilmiş bir şekilde şu veya bu yönde yol katediyoruz diye düşünmüş olabilirsiniz. En yüksek bir varlığın mevcut olduğuna, kuvvetli argümanlarla bu sonuca zorlandıkları için, az sayıda insan inanmaktadır. Pek çok kimse için, Tanrı'ya inanmak, dinî davranışın parçası olarak, sonunda aldatılmayacağınıza güvenerek, kendinizi *riske* atmaktır. Her hâl ve şartta,Pascal'ın görüşü şu:

“Kim Hristiyanları inançları için rasyonel nedenler verememekle kınayacaktır? Onlar gibi bir dini yerine getirenler mi, dinleri için, rasyonel nedenler veremiyorlar? İspat etmeye kalkışmanın, basiret ve sağduyudan yoksunluk olduğunu söylüyorlar, ve sonra siz, ispat etmiyorlar diye şikâyet ediyorsunuz. (Asıl) Eğer ispat etselerdi, o zaman sözlerini tutmamış olacaktı” (RR 115)

Demek oluyor ki, ispat ve delil arayan yaklaşımın tamamı, tartışmalı şekilde konunun dışında kalıyor. Böylece, önümüzdeki konu, neyin doğru olduğu veya muhtemelen doğru olmadığı hakkında *nazarî* bir soru değil; Tanrı delil tarafından desteklenmediğinden, Tanrı'yı kabûl edecek miyiz? yoksa, etmeyecek miyiz? gibi, ancak, teorik değil de, pratik bir problem ise, o takdirde, tamamen farklı bir şekilde yaklaşımda bulunmamız gerekir. Muhtemelen, neyin doğru olabileceğini meydana çıkarmak (bulmak) için, delil ararız. Muhtemel hangi iki eylemde bulunmak gerektiğini bulmak için, hangi eylem daha büyük yarar sağlayacak? diye sorarız. Bu düşünüş tarzı içinde devam etmek için, ilk derste yapılan ayrımı daha da karmaşık hale getirmemiz lâzım. Hatırlarsanız: *harekete-geçiren-nedenler (motivating reasons) ile, haklı-kılan-nedenler (justifying reasons)* arasında bir ayrım yapmıştık. “Harekete-geçiren” nedenleri, “haklı- kılan” nedenlerden ayırmak istedim, çünkü, (bizim), birşeye inanmamıza neyin sebep olduğu üzerinde değil, (örneğin, birşeye inanmama başıma vurulan bir darbe bile sebep olabilir!) aksine, dikkatimizi, inanmak

için bir kimsenin temelleri, yani, tartışma konusu “bir iddiayı haklı kılar görünen nedenler” üzerinde toplamamızı istedim. Normal olarak, birşeye inanmalı mı, konusunu düşündüğümüz zaman, önem kazanan husus, o konu ile ilgili sahip olduğumuz delil ve doğruluk ihtimalidir. Fakat bir şeye inanmaya başlamak, *pratik açıdan*, haklı olabilen, veya olmayabilen, bir fiil olarak da düşünülebilir. Bu ise, haklı kılan sebepler arasında daha fazla ayırım yapılmasını gerektirebilir / telkîn edebilir:

- * delilsel sebepler (iddia konusunun doğruluğuna delil veren sebeplerdir);
- * pratik sebepler (inanç bir çeşit eylem olarak ele alındığı zaman, eylem için ve inanç için olan sebeplerdir). Örneğin, “vejetarianizm”i, et yemenin yanlışı olduğu inanç olarak kabûl edin. Aksi:

Vejetarianizmi kabûl ediyorum, çünkü, gelişme çağında bir genç olarak babama isyan etmem/baş kaldırmam için bir yol (harekete geçiren/doğuran sebep)

Vejetarianizmi kabûl ediyorum, çünkü, hayvanlara gereksiz acı, ızdırap vermek yanlıştır ve et yemek, onlara acı ve ızdırap veriyor. (delilsel sebep)

Vejetarianizmi kabûl ediyorum, çünkü, sağlıklı kalmama yarıyor (pratik sebep)

Sırf daha iyi anlamak için, örneğin, “belirsiz şartlar karşısında” bir karar vermeniz/ (almanız) gerekiyor: sorunun, yağmur yağma ihtimalinin % 50 olduğu bir günde, şemsiye alıp almamak olduğunu düşünün. Almanın değeri, şemsiyeyi bırakmaninki ile ters ve yağmurun yağıp yağmamasına bağlı olduğundan mümkün her ihtimali içeren senaryoların listesini yaparak ve bunların herbirinin bizim için ne yarar sağlayacağını saptayarak işe başlayabiliriz. Dört olanak var: alıyoruz,yağıyor; alıyoruz,yağmıyor; almıyoruz, yağıyor ; almıyoruz, yağmıyor. Nasıl karar vermeliyiz? İşte bir öneri :

Pratik Rasyonellik Prensibi : Yapılacak pratik rasyonel şey, beklenen değer (x) in en yüksek olacağı değer, yani (x) = x'in sebep olacağı, bireysel ihtimallere göre hesaplanan mümkün muhtemel sonuçların toplamıdır.

Yağma ihtimalinin %50 olduğu bir günde, derse bir şemsiye ile gelmeli miyim?

İhtimaler :	.50	.50	beklenendeğer
	Yağıyor	yağmıyor	
muhtemel şartlar			
Tercihler: Şemsiye ALIN	10	- 4	- 3
Şemsiye ALMAYIN	- 20	2	- 9

KANITSAL (AL)

= (yağarsa) almanın değeri x yağma ihtimali + (yağmazsa) almamanın değeri x yağmama ihtimali

$$= 10 \times 0.50 + - 4 \times 0.50 = 3$$

KANITSAL (Şemsiyeyi BIRAK)

= bırakmanın değeri (yağarsa) x yağma ihtimali + almamanın değeri yağmazsa x yağmama ihtimali

$$= -20 \times 0.50 + 2 \times 0.50 = -9$$

Bu, şemsiyeyi almanızı söylüyor. Ancak, eğer yağmur yağma ihtimali, (veya muhtemel neticelere ayırdığınız değerler) farklıysa, farklı sonuç elde edebilirsiniz. Örneğin, yağmur yağma ihtimali sadece %10 ise :

$$\text{KANITSAL (AL)} = 1 + -3.6 = -2.6$$

$$\text{KANITSAL (BIRAK)} = -2 + 1.8 = -2 \text{ olur}$$

III . Bahisleşme

Şimdi, bu prosedürü, teizm'e uyguladığımızı farzedelim. Tanrı'nın var olma olasılıkları üzerinde, mümkün olduğu kadar tarafsız kalarak başlayalım. Eğer, her iki yönde de elimizde delil yok ise, Tanrı'nın mevcut olma ihtimalinin % 50 olduğunu düşünün. Tanrı'nın olduğunu varsayarsak, inananlar, Tanrılarıyla cennette birleşmekten, kavuşmaktan ötürü, ebedi neşe ve mutluluk ile ödüllendiriliyorlar. Ebedi takdis sonsuz değer taşıdığından, ilk sütuna ∞ işareti koyuyoruz. İnanmıyanlar, öyle var sayıyoruz, sonsuz eziyet ve iskence ile cezalandırılıyorlar, bir yerde devamlı ağlıyor, pişmanlıktan döğünüyor, dişlerini gıcırdatıyorlar! Bu sonsuz süre devam edecek korkunç birşey, onun için, ikinci sutuna, işaret olarak sonsuzu, eksi işareti ile $-\infty$ koyuyoruz.

Bir de, ya Tanrı yoksa, diye düşünelim. Ya Tanrı yoksa? O takdirde, inanan, belli bir hayat tarzını takip etmiş olduğundan ötürü, bir rahatsızlık/uygunsuzluk duyacak, acı çekecek; inanmayan ise, aynı derecede zevk duyacak, varsayalım.

Böylece, şunları düşünebiliriz :

ihtimaller	.50	. 50	
muhtemel şartlar	<u>Tanrıvar</u>	<u>Tanrıyok</u>	<u>ümit edilendeğer =</u>
tercihler İNANIYOR	∞	-20	∞
İNANMIYOR	$-\infty$	20	$-\infty$

KANITSAL(İNANIYOR)

$$\begin{aligned} &= \text{Tanrı var'a inan.değeri} \times \text{Tanrı var'ın prob} + \text{Tan.yok'a inanma.değ} \times \text{Tanrı yok'un} \\ &\text{prob.Tanrı yok'unsatıldığı değer} = \infty \times .5 + -20 \times .5 \\ &= \infty \text{ (artı sonsuz)} \end{aligned}$$

KANITSAL(İNANMIYOR)

$$\begin{aligned} &= \text{inanmama.değeri.eğer Tanrı varsa} \times \text{Tanrı varın prob.Tanrı var} + \text{Tanrı yoksa.inan} \\ &\text{mamanın değ. X Tan.yokun prob.} \\ &= -\infty \times .50 + 20 \times .50 \\ &= -\infty \text{ (eksi sonsuz)} \end{aligned}$$

Göründüğüne göre, inanma lehine, bâriz, gerçekten, sonsuz genişlik var! Öyle ise,yapmamız gereken o, Özetlersek :

1. Tanrı'ya inanma nazarî bir karar değil, pratik bir karar: hayatımı nasıl yaşamalıyım?
2. Yapılması gereken en yüksek yararlılık Pratik rasyonel şeydir.(Pratik Rasyonellik Prensibi).
3. Teizm' in beklenen değeri, Ateizm' in beklenen değerinden yüksektir.
4. Bunlardan dolayı, Tanrı'ya inanmalıyım.

IV. İtirazlar

A. “Küçük” İtirazlar :

- i. İnanç, bizim kontrolümüz altında değil. Birşeye inanmayı veya inanmamayı biz seçmiyoruz.
- ii. İddialaşma, alay ve eğlence, Tanrı, inancı bunlara dayanan bir Teist'i ödüllendirmeyecektir.
- iii. Tanrı ihtimali, %50 den az olduğu durum.
- iv. Eğer bir kimse (inancı için) bahse dayalı bir seçimle, Tanrı olmadığını kabul eder ise, hayatı, bir yalana dayanacaktır.

B. “Büyük” İtirazlar : Pekçok Tanrı Problemi

Pascal'ı takip ederek, buraya kadar, çok spesifik, somut bir Tanrı'yı, erkek veya dişi deyin, Abraham'ın / Hz.İbrahim' in, yani, pek çok kişinin tartışacağı, Hristiyanlara, Judaistlere ve İslam'a has, Tanrı'yı varsaydık. Ama, Hinduizm'in tanrıları, polyteistik çok-tanrılı diğer dinler ne olacak? Aynı şekilde, o nedenle, mümkün ama hiç bir din tarafından tapılmayan-(worshipped) tanrılar ne olacak?

Bir ZıdTanrı, (Anti/God), tıpkı Abraham'ın Tanrısı gibi, ancak, “mutlak” anlamda, kötü “bir varlık, oluşum, mevcudiyet” ...neden olmasın? Bir *Kıskanç Tanrı*, O'na inanırsanız sizi mükâfatlandırarak, ancak, İbrahim'in Tanrısı'na inanmanız halinde sizin için sonsuz korkunç bir âkıbet depo eden bir Tanrı ... neden olmasın? Ya da, bir Utangaç Tanrı, size, kendisine veya hiçbir tanrıya inanmamanız şartıyla, sonsuz bir hayat veren, aksine inanırsanız, size sonsuz terör yağmurları yağdıran bir Tanrı, neden olmasın?

Buradaki sorun, Pascal'ın bu düşünme tarzı devam ettiği sürece, bu diğer Tanrılardan pek çoğuna inanmak için, (veya, Kıskanç ve Utangaç Tanrılar örneklerinde inanmamak için) Abraham'ın Tanrısına inanmak için olduğu kadar sağlam ve iyi görüşlere sahip olduğumuz (gibi) bir intiba hasil olacaktır. Ancak bu Tanrılar *hepsine derhal* inanmak, pratik veya teorik bir anlam ifade etmiyor. *Pratik* hiç anlam ifade etmiyor, çünkü, bu tanrılardan bazıları, eğer diğerlerine inanırsanız, üzerinize sonsuz mahkûmiyet yağmurları yağdıracaklar. '*Teorik*' bir anlam da, ifade etmiyor, çünkü, bazı Tanrılar, fiilen birbirlerini nakzediyorlar. Hristiyan Tanrı, tanımından ötürü, başka diğer herhangi şeyden daha büyük'tür. Böylece, AntiTanrı ile bir arada mevcut olamaz. Bu, bütün Tanrılara inanç, yani, “yağmurun yağdığına, ve yağmadığına”, aynı zamanda inanmak, gibi, bir inanç oluyor: kelime karşıtı ile (somut olarak) gerçek bir tezat. Bu durumda, bir kimse inanmak için, *hangi* Tanrı'yı, nasıl seçecek ? (nasıl seçebilecek?)

i. Birinci Yanıt : *Her Tanrı aynı derecede mümkün değildir.*

Tabiatıyla, hiçbirinin saf dışı (edilmediği), edilmesi mümkün olmadığı kabul edildiğinde, Tanrı'lar, inanılmak için eşit şanslara sahip değillerdir. Pascal'ın düşün­ düğünün aksine, bu konularda, en azından *belli (bir ölçüde)* delile sahibiz. Bunlar, bir kısım çeşitli kutsal kitaplardır (Torah/Tevrat, İncil, Kur'an gibi); bunların sayesinde, kısmen de olsa, bazı şeyleri kontrol edebiliriz. Ayrıca, bir dinin inananları cez-betmesi ve kendisine bağlananları binlerce yıl muhafaza etmiş olması, elbette, o dinin lehine bir işarettir(puan'dır). Bunun nasıl olduğunun bir izahı, o dinin Tanrı'sının yardımı denebilir. Böylece, öneri, bu Tanrı'ların herhangi biri için kendisine inanılmaktan beklenen sonuç, aynı (infinity) (ebediyet) olup, "Tanrıya inanma", amprik delilin mümkün kıldığı bir şeydir.

Problem : Amprik delilin burada belli rol oynadığını kabul etmiş olsak da, şüphesiz, *tek unique* bir Tanrı'yı hedef almaz. Büyük dinlerin Tanrıları arasında nasıl seçmeli? Hepsinin '*aynı*' oldukları, kolaylıkla söylenemez. Biran için öyle imişler gibi kabul etsek de, bu dinlerce beklenen '*davranış*', çok büyük şekilde farklıdır. Nasıl karar vereceğiz, örneğin, çocuklarımızı, Tevrat'ın kanunlarına, "mitzvah"a mı vereceğiz? Yoksa daha ziyade, Teyid'e(*) mi? Ayrıca, Abraham'ın Tanrısına inanmakla, beni cehenneme gönderecek bir başka Tanrı'nın, az da olsa, gazabını kazanma riskim yok mu?

ii. İkinci Yanıt : *En basit hipotezi seçin*

Eldeki bilgiler tek bir cevabı göstermiyorsa, rasyonel, en akılcı yaklaşım nedir? Bilim adamları, bize, elimizde mevcut olanlar arasında "*en basit*" hipotezi seçmemiz gerektiğini söylüyorlar. Burada, OOG (yani EBEGEİ) Tanrı, veya, Anselm tarafından o Tanrı'nın daha geliştirilmiş versiyonu, diğerlerine nazaran gerçek bir avantaja sahip oluyor. Anselm'e göre Tanrı, özü itibarıyla, "mutlak kusursuz bir olgu, bir varlık". Diğer tüm şeyler, EBEGEİ Tanrı'dan mevcut, onun mutlak kusursuzluğundan, O'nu takip eden şeylerden ibaret.

Problem : OOG-EBEGEİ hakkındaki her şeyin, O'nun mutlak kusursuzluğunu takip ettiği fikri, şüpheli (bir husus). Kusursuzluk/mükemmellik, Tanrı'nın zamanın içinde mi dışında mı olduğunu, bize söylüyor mu? Çok daha önemlisi, kusursuzluk, Tanrı'nın kendisine ne şekilde tapılmasını istediğini bize söylüyor mu? Uzun süreli yarar temin edecek en iyi kararı alabilmemiz için, bilmemiz gereken bu çeşit şeyler.

(*) Hristiyanlıkta bir çocuğun, doğumdan itibaren dinle irtibatını temin eden, 3 kilise ritüelinden 3.cüsü: 1) Vaftiz; 2) Communion, "Birleşme" 3) Cresimo, "Teyid." Genellikle, 13-14 yaşında yapılan, kişinin hristiyanlığını tescil eden son tören.

C. GERÇEK ÇOK TANRILAR PROBLEMİ

Tüm bunlar, herşeye rağmen, gerçek problemle kıyaslandığında, nispeten küçük problemlerdir. Herşeyden önce, rasyonel kişinin, görevini, “beklenen en yüksek değer” ölçüsünde yapması gerektiği hususunda anlaşalım. Şimdiye kadar, pek çok Tanrı hipotezinin ‘sonsuz’ beklenen-değer içerdiğini gördük; mesele, aralarından nasıl seçeceğiz? Buna karşılık Tanrı-Yok hipotezi de, sonsuz beklenen değere sahip. Tekrar bakarsak, aşağıdaki tablo üzerinde, bu daha iyi görülüyor:

İhtimaller :	.50	.50
muhtemel şartlar:	<u>Tanrıvar</u>	<u>TanrıYok</u>
seçenekler: İNANIYOR	sonsuz	-20
İNANMIYOR	eksi sonsuz	20

Ancak, bir kere alternatif Tanrılar huninin içine atıldı mı, sağ sütundaki rakamlar, en azından, sorgulanabilir hale gelir. Açıkca görüyor musunuz? Eğer inanıyorsanız, ve Tanrı yoksa, sadece 20 kaybetmeniz mümkün mü? Çünkü, unutmayın, muhtelif ihtimaller nedeniyle böyle bir durum olabilir, Abraham’ın Tanrısı yok olabilir. Bir yol, hiç Tanrı olmaz; diğer bir yol, Abraham’ın Tanrısı’na zıd, “Anti-Abraham – Tanrı” mevcut olabilir, ve sizi, eğer Abraham’ın Tanrısı’na inanırsanız ebedî cehennemine atar. Şüphesiz, böyle bir durum, -20(!) den daha kötüdür.

Bu sebeple, yeni bir tabloya ihtiyacımız var: (GA=God of Abraham, Abraham’ın Tanrısı; AG=Anti-Abrahamın Tanrısı olsun)

İhtimaller ?? :	.50	.10	.40
muhtemel şartlar :	<u>GA var</u>	<u>AGvar</u>	<u>HiçTanrıyok</u>
seçenekler:İNANIYOR GA	snsz	snsz	-20
İNANMIYOR GA	eksi snsz	snsz	20

Gördüğünüz üzere, sıfır olmayan hangi ihtimali verirseniz verin, inanmak, artık inanmamak üzerinde bir avantaja sahip değildir. Abraham’ın Tanrısı yüzde 50 yani .50 ihtimale sahip olsun, bu Tanrı’ya karşı, Zıd-Tanrı, ya da Anti-Tanrı, (Abraham’ın Tanrısı’nın aksi, karşıtı oluyor) yüzde 10 ihtimale sahip oluyor. Hiçbir-Tanrı- Yok ihtimali de %40 oluyor. Bu halde, inanmanın-ümit-edilen-değeri:

$$\text{KANITSAL (GA'ya İNANIYOR)} = \text{snsz} \times .50 + \text{eksi snsz} \times .10 + \text{eksi} .20 \times 40 \\ = \text{snsz} + \text{eksi snsz} + \text{eksi} 8$$

İnanmamanın-beklenen-değeri de :

$$\text{KANITSAL (GA'ya İNANMIYOR)} = \text{eksi snsz} \times .50 + \text{snsz} \times .10 + 20 \times .40 \\ = \text{snsz} + \text{eksi snsz} + \text{arti} 8$$

Burada *en önde gelen ilk* problem, sonucu matematiksel olarak hesaplayacak iyi tanımlanmış bir yol olmaması; çünkü, sonsuz değerlerin artı olarak ilâve edilmelerinin mümkün olmasına karşın, aynı değerlerin çıkarma işlemi yapılması için, (çok) iyi tanımlanmış bir aritmetik yol yok. Bundan çıkarılacak sonuç: kanıtın sonsuz çerçevede (telâfi ettiği), “beklenen-değer”, kriteri yanlış yönlendiricidir.

Ancak, bu endişeyi köşeli parantez olarak aldığımızı farzedin. Bu takdirde, beklenen değer hesabının, GA'ya inanmama halinde dini kuralları takip etmeme ve uygulamamanın bedelini ödemeniz gerekmediğinden, elbette, *sadece* GA'ya inanmamayı göstermek lehine hareket ettiği görülecektir. Böylece,GA'ya inanmanın avantajı, tamamen ortadan kalkmış olmaktadır. Bu sonuçla, alternatif olarak, “hiçbir Tanrı Yoktur”, görüşünün desteklenmiş olduğu da, ileri sürülebilir; etraftaki bu sonsuz rakamlarla, sabit değerler ihmal edilebilir, böylece, her iki halde de, 'aynı' sonucu elde ediyoruz. Ancak, her hâlde, Abraham'ın Tanrı'sına inancın, bahse tutuşma yaklaşımı çerçevesinde garanti altında olduğunun bir temeli yoktur; yani, böyle bir iddiada bulunmak, bir temelden yoksundur.